

MARTA KNAUEROVÁ A JANA DRNKOVÁ

ATLAS BYLIN

*průvodce
českou přírodou*
více než 100
planě rostoucích druhů

edika.

Atlas bylin

Vyšlo také v tištěné verzi

Objednat můžete na
www.edika.cz
www.albatrosmedia.cz

Marta Knauerová a Jana Drnková
Atlas bylin – e-kniha
Copyright © Albatros Media a. s., 201

Všechna práva vyhrazena.

Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

ALBATROS **MEDIA** a.s.

OBSAH

Úvod	6
Základní popis anatomických znaků rostlin	8

BÍLÉ

Bělotrn kulatohlavý <i>Echinops sphaerocephalus</i>	18
Bledule jarní <i>Leucojum vernum</i>	19
Bršlice kozí noha <i>Aegopodium podagraria</i>	20
Česnáček lékařský <i>Alliaria petiolata</i>	21
Česnek medvědí <i>Allium ursinum</i>	22
Devětsil bílý <i>Petasites albus</i>	23
Durman obecný <i>Datura stramonium</i>	24
Heřmánek pravý <i>Matricaria recutita</i>	25
Hluchavka bílá <i>Lamium album</i>	26
Jahodník obecný <i>Fragaria vesca</i>	27
Jetel plazivý <i>Trifolium repens</i>	28
Kokoška pastuší tobolka <i>Capsella bursa-pastoris</i>	29
Komonice bílá <i>Melilotus albus</i>	30
Konvalinka vonná <i>Convallaria majalis</i>	31
Kopretina bílá <i>Leucanthemum vulgare</i>	32
Mydlice lékařská <i>Saponaria officinalis</i>	33
Penízek rolní <i>Thlaspi arvense</i>	34
Ptačinec prostřední <i>Stellaria media</i>	35
Rmen rolní <i>Anthemis arvensis</i>	36
Řebříček obecný <i>Achillea millefolium</i>	37
Řeřišnice luční <i>Cardamine pratensis</i>	38
Sasanka hajní <i>Anemone nemorosa</i>	39
Sedmikráska obecná <i>Bellis perennis</i>	40
Silenka nadmutá <i>Silene vulgaris</i>	41
Silenka široolistá <i>Silene latifolia</i>	42
Svízel povázka <i>Galium mollugo</i>	43
Svízel přítula <i>Galium aparine</i>	44
Svízel vonný <i>Galium odoratum</i>	45
Svlačec rolní <i>Convolvulus arvensis</i>	46
Štavel kyselý <i>Oxalis acetosella</i>	47
Truskavec ptačí <i>Polygonum aviculare</i>	48
Turan roční <i>Erigeron annuus</i>	49
Turanka kanadská <i>Conyza canadensis</i>	50
Tužebníkův jilmový <i>Filipendula ulmaria</i>	51

ŽLUTÉ, ORANŽOVÉ

Blatouch bahenní <i>Caltha palustris</i>	52
Černýš hajní <i>Melampyrum nemorosum</i>	53
Černýš luční <i>Melampyrum pratense</i>	54
Divizna velkokvětá <i>Verbascum densiflorum</i>	55
Janovec metlatý <i>Cytisus scoparius</i>	56

Komonice lékařská	<i>Melilotus officinalis</i>	57
Kostival hlíznatý	<i>Symphytum tuberosum</i>	58
Kozí brada luční	<i>Tragopogon pratensis</i>	59
Křivatec žlutý	<i>Gagea lutea</i>	60
Lnice květel	<i>Linaria vulgaris</i>	61
Mochna husí	<i>Potentilla anserina</i>	62
Netýkavka malokvětá	<i>Impatiens parviflora</i>	63
Orsej jarní hlíznatý	<i>Ficaria verna subsp. bulbifera</i>	64
Pampeliška lékařská	<i>Taraxacum officinale</i>	65
Pitulník žlutý	<i>Galeobdolon luteum</i>	66
Podběl lékařský	<i>Tussilago farfara</i>	67
Prvosenka jarní	<i>Primula veris</i>	68
Prvosenka vyšší	<i>Primula elatior</i>	69
Pryskyřník plazivý	<i>Ranunculus repens</i>	70
Pryskyřník prudký	<i>Ranunculus acris</i>	71
Pupalka dvouletá	<i>Oenothera biennis</i>	72
Sasanka pryskyřníkovitá	<i>Anemone ranunculoides</i>	73
Starček Fuchsův	<i>Senecio fuchsii</i>	74
Starček přímětník	<i>Senecio jacobaea</i>	75
Svízel syřišťový	<i>Galium verum</i>	76
Škarda dvouletá	<i>Crepis biennis</i>	77
Štírovník růžkatý	<i>Lotus corniculatus</i>	78
Třezalka tečkovaná	<i>Hypericum perforatum</i>	79
Upolín nejvyšší	<i>Trollius altissimus</i>	80
Vlaštovičník větší	<i>Chelidonium majus</i>	81
Vratič obecný	<i>Tanacetum vulgare</i>	82
Vrbina obecná	<i>Lysimachia vulgaris</i>	83
Zlatobýl kanadský	<i>Solidago canadensis</i>	84
Zlatobýl obecný	<i>Solidago virgaurea</i>	85

ČERVENÉ, RŮŽOVÉ

Bukvice lékařská	<i>Betonica officinalis</i>	86
Čičorka pestrá	<i>Securigera varia</i>	87
Dobromysl obecná	<i>Origanum vulgare</i>	88
Hluchavka nachová	<i>Lamium purpureum</i>	89
Hvozdík kropenatý	<i>Dianthus deltoides</i>	90
Chrpa čekánek	<i>Centaurea scabiosa</i>	91
Chrpa luční	<i>Centaurea jacea</i>	92
Jetel luční	<i>Trifolium pratense</i>	93
Kakost smrdutý	<i>Geranium robertianum</i>	94
Kohoutek luční	<i>Lychnis flos-cuculi</i>	95
Kyprej vrbice	<i>Lythrum salicaria</i>	96
Lopuch plstnatý	<i>Arctium tomentosum</i>	97
Mák vlčí	<i>Papaver rhoeas</i>	98
Náprstník červený	<i>Digitalis purpurea</i>	99
Netýkavka žláznatá	<i>Impatiens glandulifera</i>	100

Pcháč oset	<i>Cirsium arvense</i>	101
Sadec konopáč	<i>Eupatorium cannabinum</i>	102
Sléz lesní	<i>Malva sylvestris</i>	103
Vrbovka chlupatá	<i>Epilobium hirsutum</i>	104
Vrbovka úzkolistá	<i>Epilobium angustifolium</i>	105
Vřes obecný	<i>Calluna vulgaris</i>	106
Zemědým lékařský	<i>Fumaria officinalis</i>	107

MODRÉ, FIALOVÉ, NACHOVÉ

Barvínek menší	<i>Vinca minor</i>	108
Čekanka obecná	<i>Cichorium intybus</i>	109
Dymnivka dutá	<i>Corydalis cava</i>	110
Hadinec obecný	<i>Echium vulgare</i>	111
Chrpa modrá	<i>Centaurea cyanus</i>	112
Kakost luční	<i>Geranium pratense</i>	113
Kostival lékařský	<i>Symphytum officinale</i>	114
Lilek potměchuť	<i>Solanum dulcamara</i>	115
Ocún jesenní	<i>Colchicum autumnale</i>	116
Plicník lékařský	<i>Pulmonaria officinalis</i>	117
Popenec obecný	<i>Glechoma hederacea</i>	118
Prstnatec májový	<i>Dactylorhiza majalis</i>	119
Šalvěj luční	<i>Salvia pratensis</i>	120
Štětka planá	<i>Dipsacus fullonum</i>	121
Vikev ptačí	<i>Vicia cracca</i>	122
Zběhovec plazivý	<i>Ajuga reptans</i>	123
Zvonek kopřivolistý	<i>Campanula trachelium</i>	124
Zvonek rozkladitý	<i>Campanula patula</i>	125

ZELENÉ, HNĚDÉ

Heřmánek terčovitý	<i>Matricaria discoidea</i>	126
Jetel rolní	<i>Trifolium arvense</i>	127
Jitrocel kopinatý	<i>Plantago lanceolata</i>	128
Jitrocel prostřední	<i>Plantago media</i>	129
Jitrocel větší	<i>Plantago major</i>	130
Kontryhel obecný	<i>Alchemilla vulgaris</i>	131
Kopřiva dvoudomá	<i>Urtica dioica</i>	132
Krvavec toten	<i>Sanquisorba officinalis</i>	133
Merlík bílý	<i>Chenopodium album</i>	134
Mokryš střídavolistý	<i>Chrysosplenium alternifolium</i>	135
Pelyněk černobýl	<i>Artemisia vulgaris</i>	136
Pcháč zelinný	<i>Cirsium oleraceum</i>	137
Pryšec kolovratec	<i>Euphorbia helioscopia</i>	138
Přeslička rolní	<i>Equisetum arvense</i>	139
Šťovík kyselý	<i>Rumex acetosa</i>	140
Vraní oko čtyřlísté	<i>Paris quadrifolia</i>	141

REJSTŘÍK		142
----------	--	-----

ÚVOD

Atlas rostlin, který držíte v rukou, není publikací odbornou, ale naučně-populární. Je malým průvodcem vybranými druhy rostlin, které se více či méně běžně vyskytují v naší přírodě, a to od časného jara až do pozdního podzimu.

Rostliny byly nafoceny v rámci celé České republiky na jejich přirozených místech výskytu. Jejich rozdělení podle barev je pouze orientační, neboť barevnost květů může být velmi proměnlivá a přesné určení barvy je vždy obtížné. Červená může například přecházet v hnědočervenou, purpurovou, nachovou, rubínovou atd. Určující znaky a popisy bylin byly zvoleny z hlediska botanického co nejjednodušší, přičemž základní odborné termíny jsou vysvětleny a graficky znázorněny v přehledných tabulkách v úvodu knihy. Botanická nomenklatura (názvosloví rostlin) a jejich zařazení do čeledí bylo převzato z publikace Klíč ke květeně České republiky, vydané v roce 2002 Botanickým ústavem Akademie věd ČR (viz použité zdroje a materiály).

Rostliny zařazené do této publikace jsou pouhým vzorkem z pestré nabídky planě rostoucích druhů, které nám naše příroda na každém kroku nabízí a které můžeme na svých toukách přírodou společně objevovat. Cílem této publikace je seznámit vás s těmi nejběžnějšími a pomocí jednoduchého popisu vám pomoci s jejich základním určením.

Společná práce na přípravě této knihy i roční putování napříč Českou republikou za květinami všech barev bylo pro nás, obě autorky, velmi zajímavé a poučné. Věříme proto, že se do poznávání a putování za rostlinami pustíte s naším atlasem i vy.

K takovým objevným cestám přírodou vám přejeme, abyste si vždy nazuli dobré boty a aby vám na nich přálo dobré počasí. Vždyť putovat za rostlinami můžeme Českou republikou po celý rok. Naše „rostlinná říše“ je nesmírně bohatá a pestrá a nabízí nám k poznání více jak 3,5 tisíce druhů. Je tedy z čeho vybírat.

Marta Knauerová a Jana Drnková

Zdroje

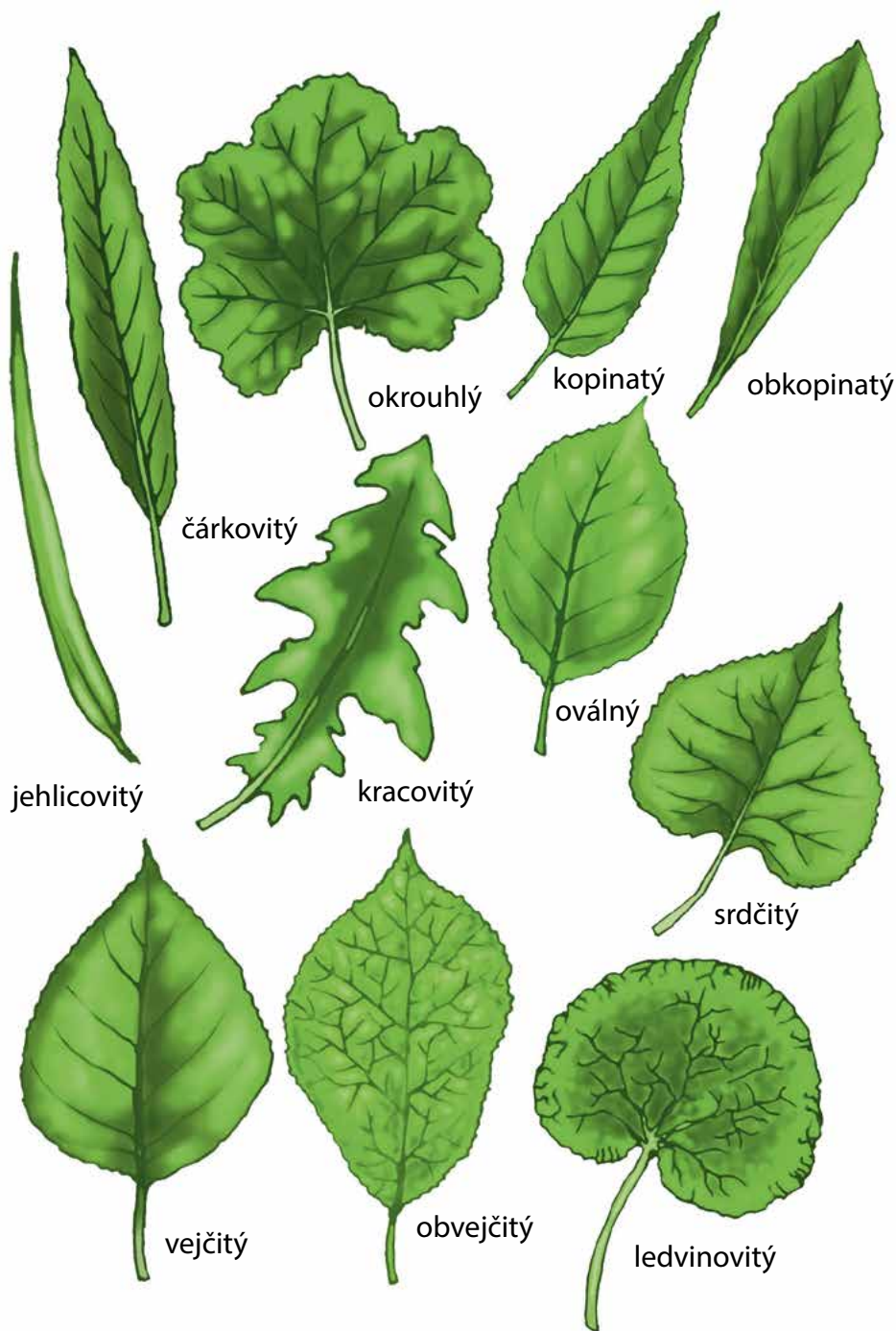
Literatura

- Hejný S. et Slavík B. (eds.): *Květena České socialistické republiky 1*. Academia, Praha, 1988.
- Hejný S. et Slavík B. (eds.): *Květena České republiky 2*. Academia, Praha, 1990.
- Hejný S. et Slavík B. (eds.): *Květena České republiky 3*. Academia, Praha, 1992.
- Kubát, K., Hrouda, L., Chrtek, J. jun., Kaplan, Z., Kirschner, J., Štěpánek, J. (eds.): *Klíč ke květeně České republiky*. Academia, Praha, 2002.
- Slavík B. (eds.): *Květena České republiky 4*. Academia, Praha, 1995.
- Slavík B. (eds.): *Květena České republiky 5*. Academia, Praha, 1997.
- Slavík B. (eds.): *Květena České republiky 6*. Academia, Praha, 2000.
- Slavík B. et Štěpánková J. (eds.): *Květena České republiky 7*. Academia, Praha, 2004.
- Šmíd M.: *Průvodce odbornými názvy rostlin*. Nakladatelství Brázda, s. r. o., Praha, 2002.

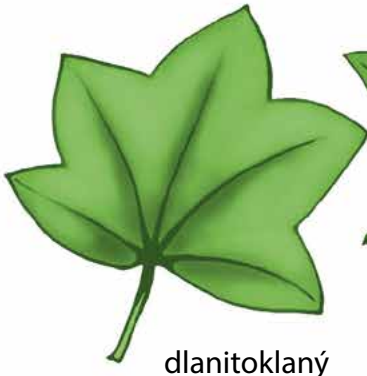
Internet

- http://www.dendrologie.cz/html_stranky/terminologie.htm
- <http://bylinky.atlasrostlin.cz>
- <http://bylinkopedie.cz>
- <http://kvetiny.atlasrostlin.cz>
- <http://www.agromanual.cz>
- <http://www.bylinky.info>
- <http://www.bylinkyprovsechny.cz>
- <https://cs.wikipedia.org>

TVARY LISTŮ

TVARY DĚLĚNÝCH LISTŮ

dlanitoklaný

dlanitodílný

dlanitosečný

peřenoklaný

peřenolaločný

peřenosečný

peřenodílný

OKRAJ LISTU

celokrajný

pilovitý

dvojitě pilovitý

zubatý

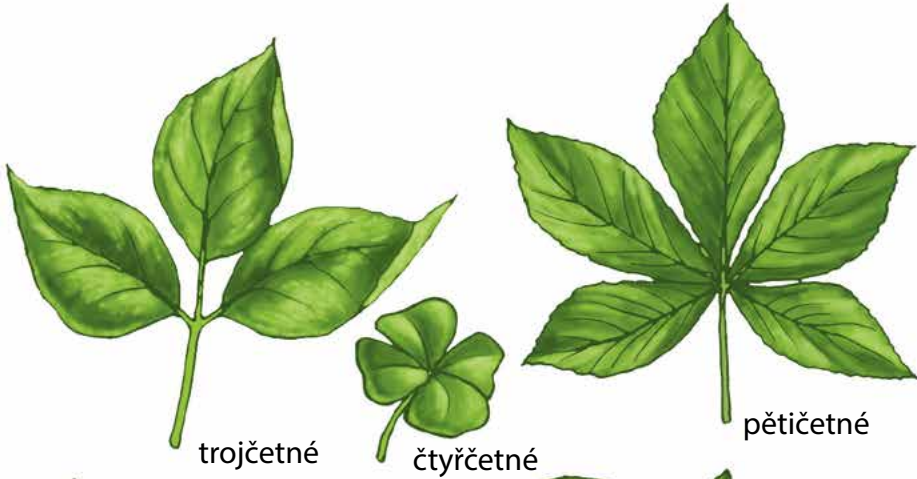

vroubkovaný

laločnatý

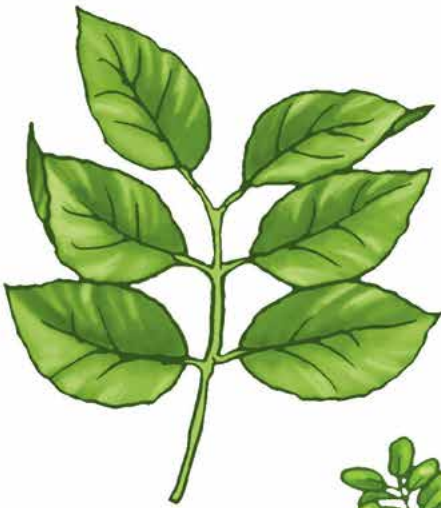
LISTY SLOŽENÉ

trojčetné

čtyřčetné

pětičetné

sudozpeřené

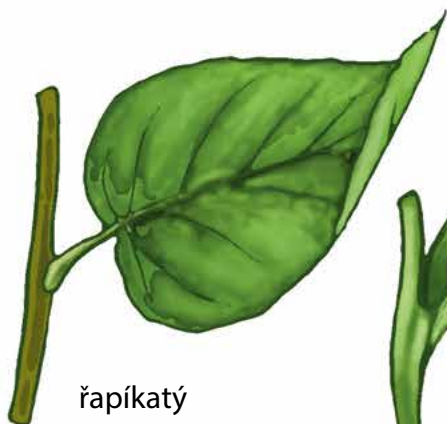

lichozpeřené

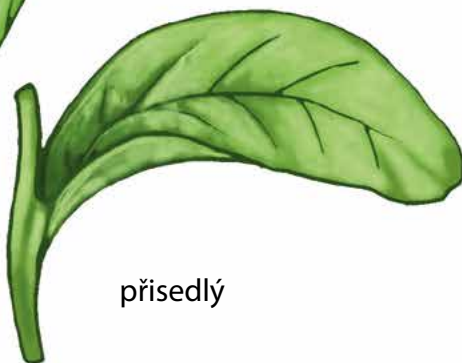

dvakrát zpeřené

PŘISEDÁNÍ LISTŮ KE STONKU

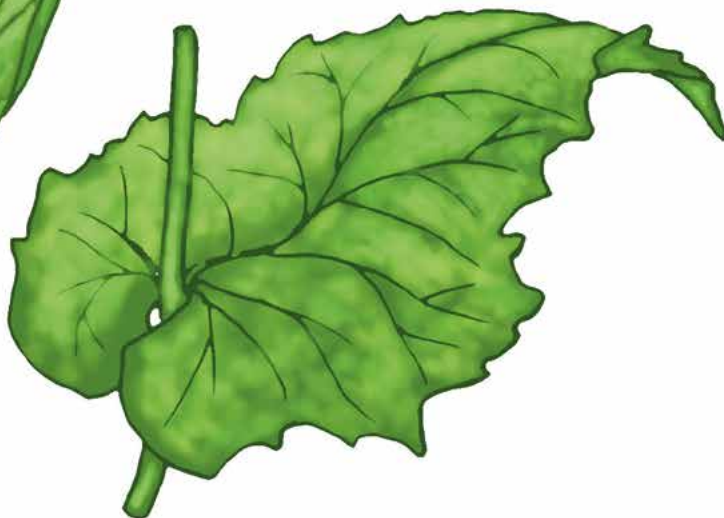
řapíkatý

přisedlý

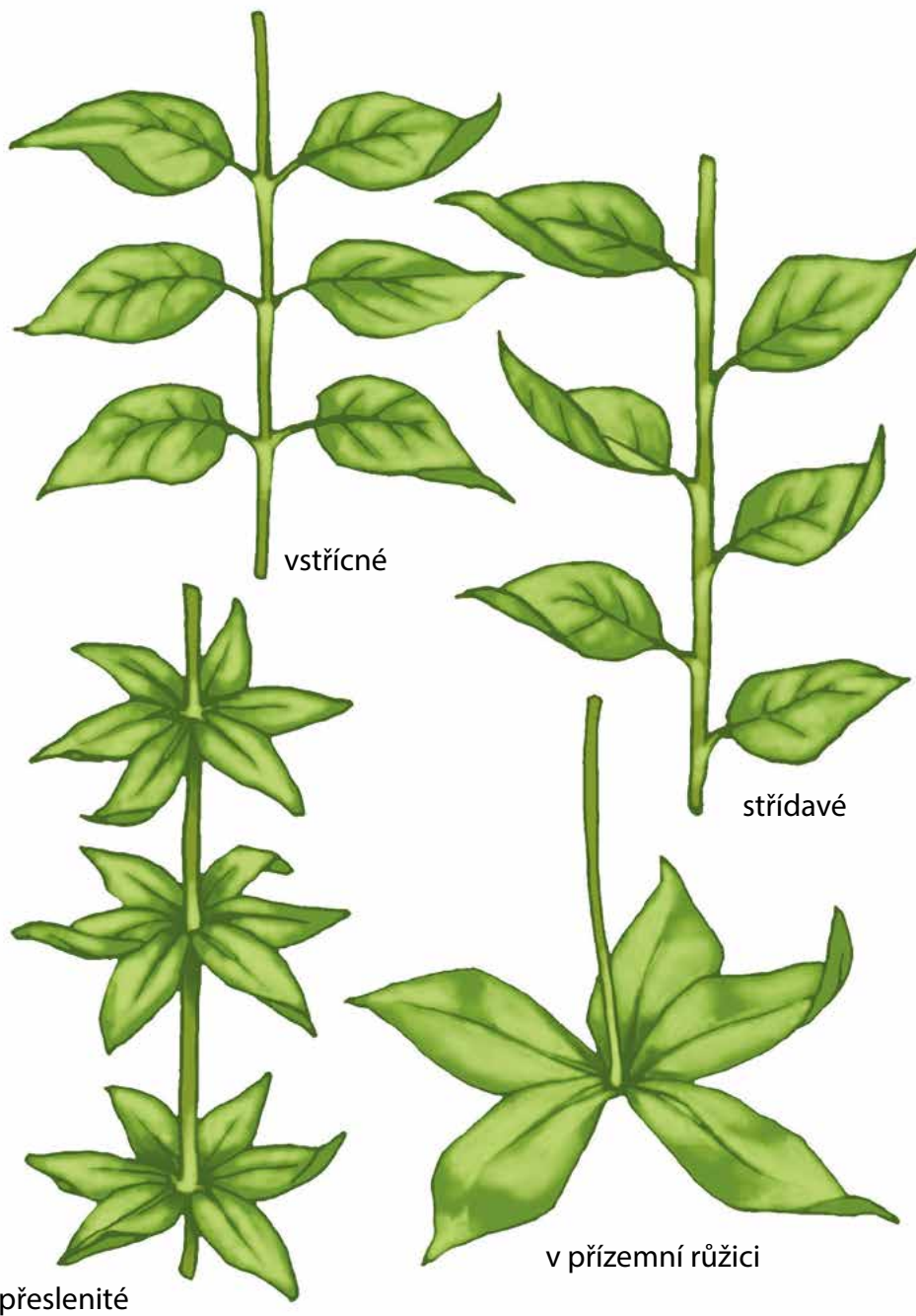

sbíhavý

objímavý

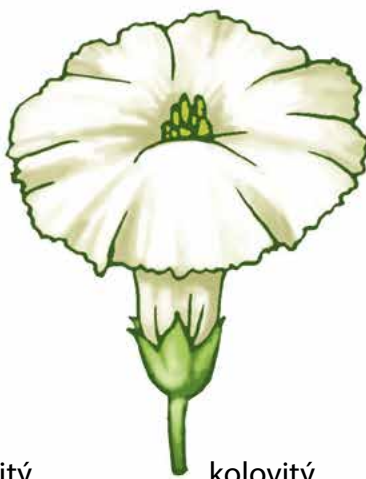
POSTAVENÍ LISTŮ

KVĚT – TVAR KORUNY

zvonkovitý

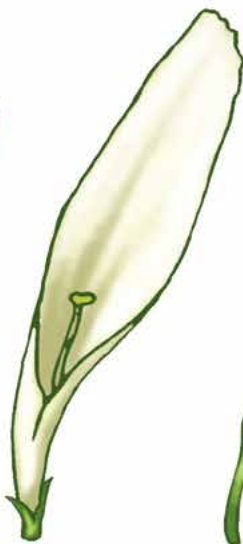
kolovitý

nálevkovitý

trubkovitý

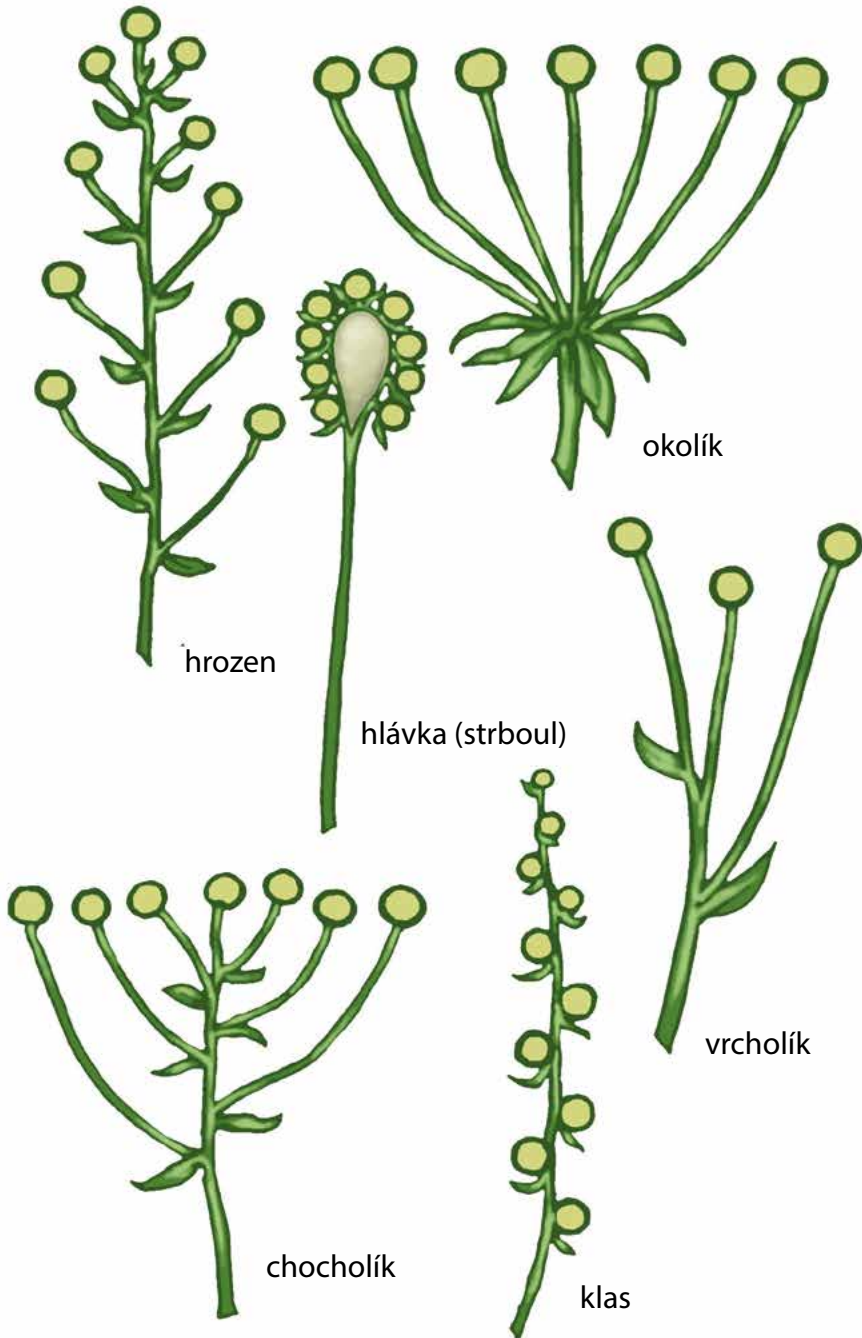

jazykovitý

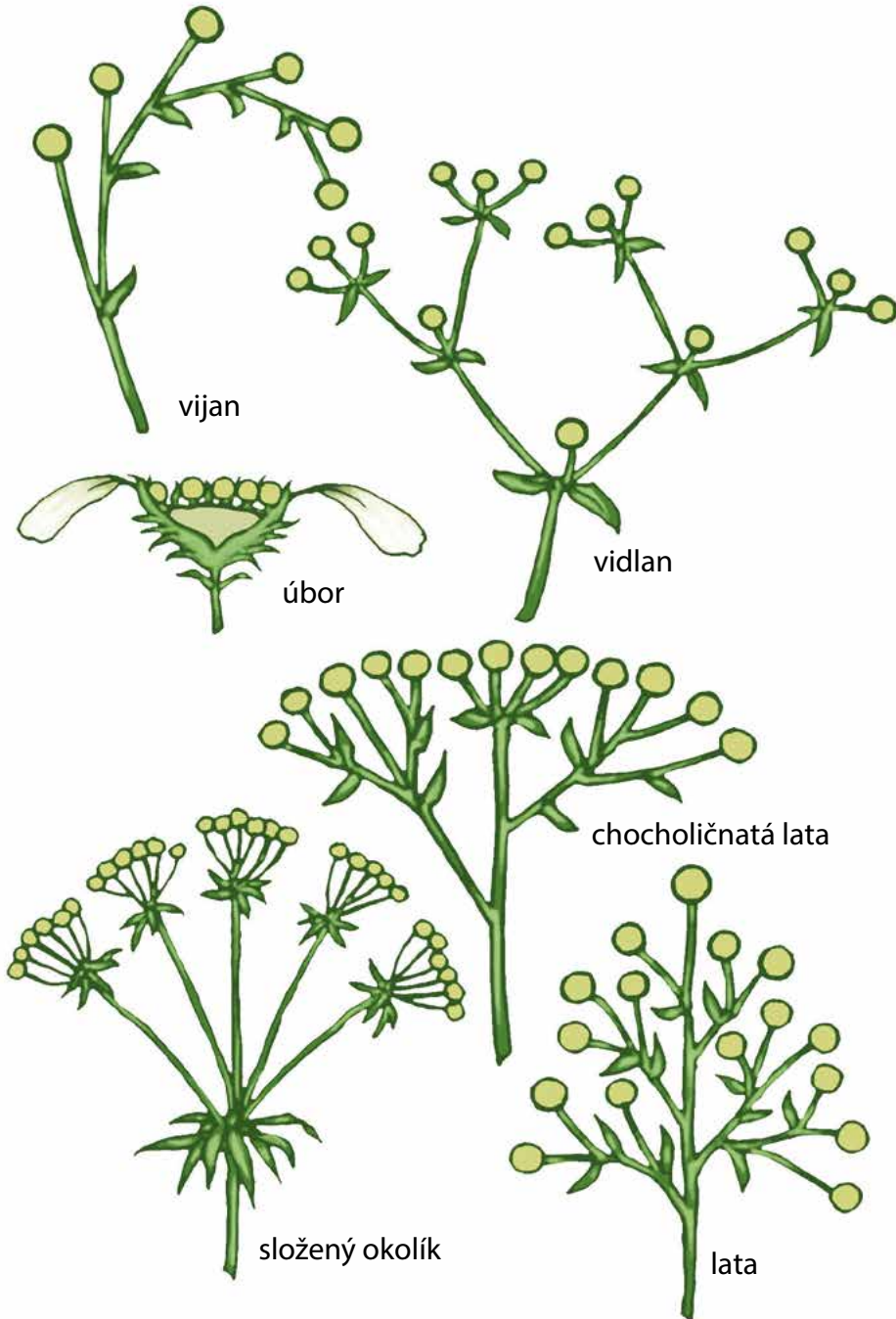

pyskatý

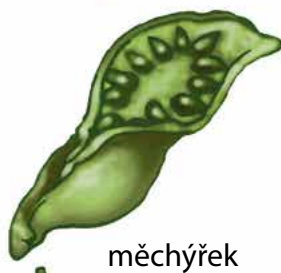
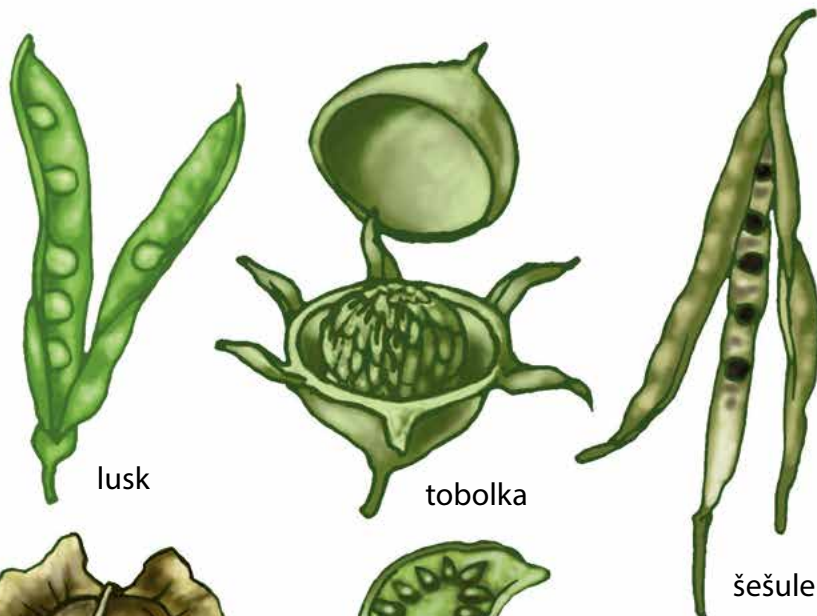
KVĚTENSTVÍ

KVĚTENSTVÍ

PLOD

Bělotrn kulatohlavý *Echinops sphaerocephalus*

Doba květu: Červen až září.

Listy: V přízemní růžici dlouze řapíkaté, kopinaté, na líci tmavě zelené, na rubu šedobílé, plstnatě chlupaté, až 50 cm dlouhé. Střední a horní listy menší, přisedlé, eliptické, podobné spodním.

Květy: Rozkvétají postupně odzola nahoru, zprvu jsou modré, později ocelově šedomodré až bílé, uspořádané na konci stonků v kulovitý ostnatý strboul o průměru kolem 5 cm.

Plody: Chlupaté nažky s chmýrem.

Popis: Vytrvalá, statná, až 250 cm vysoká ostnitá bylina s jednoduchou, přímou, tuhou, hranatou, vlnatě chlupatou lodyhou a s větveným tlustým, kúlovým kořenem.

Výskyt: Kamenité stráně, lomy, pastviny, vinice, železniční náspy, rumiště, příkopy, podél cest.

Využití: Léčivá, medonosná a okrasná rostlina. Tinktura ze semen zlepšuje prokrvení a snižuje krevní tlak. Zevně se užívá odvar z natě k léčbě ekzémů, lupénky a očních potíží.

Původ jména: Z řeckého echinos = ježek a ops = vzhled (přirovnání k ježkovi) + sfaira = koule (podle tvaru květu).

Lidový název: Bílý trn, ježibaba, kulatohlava, babice, římský trn, vlašský trn, trnovec, koulotrň, ježina, ježura, ježek, pichlavina, bodlovka, hlavina, ostnice, srdčina, pichlavá Mařka, ostroboul.

Upozornění: V malých dávkách je léčivý, ve vysokých může vyvolat až srdeční křeče.

Doba květu: Únor až duben.

Listy: Úzké, sytě zelené, čárkovité, 10 až 25 cm dlouhé, vyrůstají v přízemní růžici po 3 až 4 z jedné cibule.

Květy: Bílé, vonné, zvonkovité, převislé, jednotlivé, složené ze šesti okvětních lístků se žlutou skvrnou na špičce. Na zahnutém stvolu vyrůstá 1, výjimečně 2 převislé květy.

Plody: Vejčité tobolky.

Popis: Vytrvalá časně jarní bylina, vysoká 10 až 30 cm, s obloukovitým, bezlistým, jedno až dvoukvětým stonkem a podzemní cibulkou.

Výskyt: Vlhké stinné lužní lesy, bažiny, podmáčené louky a stráně, zahrady. Často vytváří rozsáhlé kobercové porosty.

Využití: Okrasná zahradní rostlina. Pro svou jedovatost není vhodná pro žádné další využití.

Zajímavosti: Z jedné cibule vyrostou každý rok max. 4 listy a 1 stvol s 1, výjimečně 2 květy.

Původ jména: Z latinského leucis = bílý a ion = violka (dle bílé barvy květů) + verna, ver = jaro (doba výskytu).

Lidový název: Blednivka, bledulinka, jarní zvonky, loučky, mokrá panna, bílá panna, koukoříčka, koukořík, housata, sněhoběžka, jarnička, podsněžník, vyskočilka, běluška, zvonky divoženky.

Upozornění: Rostlina je jedovatá. Nejvíce jedovatých látek je obsaženo v podzemní cibulce.

Bledule patří mezi zvláště chráněné druhy rostlin. Je zakázáno ji trhat, vyrývat či jinak poškozovat.

Bršlice kozí noha *Aegopodium podagraria*

Doba květu: Květen až srpen.

Listy: Dolní listy dlouze řapíkaté (řapík až 40 cm dlouhý), vejčité, 1 až 2× trojčetné, ostře pilovité.

Květy: Bílé, pětičetné, uspořádané v okolíky.

Plody: Tmavě hnědé dvounažky.

Popis: Vyrvalá, až 100 cm vysoká bylina s dutou, hranatou, rýhovanou, málo větvenou lodyhou a hustou sítí křehkých, lámavých oddenků, z kterých se rychle množí.

Výskyt: Zanedbané vlhké zahrady, sady a parky, podél plotů, příkopy, břehy rybníků, potoků a řek, stinné lesy, vlhké paseky, křoviny, ruderalizovaná místa.

Využití: Léčivá a jedlá rostlina. Podporuje látkovou výměnu, čaj z kořenů má močopudný účinek. Obklady z čerstvých drcených listů pomáhají při bolesti nohou a revmatismu, urychlují hojení ran.

Zajímavosti: Mladé listy připomínají svou chuť karotku a jsou velmi zdravé jak syrové, tak vařené. Bršlice je vhodná do salátů, pomazánek, polévek, zvláště pak do boršče – tradiční ukrajinský pokrm.

Původ jména: Z řeckého aix, aigos = koza a podion = nožka (podle tvaru listů) + z latinského podagraria = léčící dnu (bršlice se užívá jako lék na tuto nemoc metabolického systému).

Lidový název: Podágrová bylina, dumbířec, královská bylina, kozonoha hostcová, brzlice, gerhát, gerhátek, husí noha, jarous, jericho, kerhák, kerhátek, kozí list, planá angelika, heř, vršlice.

Upozornění: Rostlina je známá jako rychle se šířící a těžko vyhubitelný plevel.

Doba květu: Duben až červen.

Listy: Dlouze řapíkaté, ledvinovité, na okraji hrubě zoubkované.

Květy: Bílé, drobné, čtyřčetné, uspořádané na krátkých tenkých stopkách do krátkého hroznů.

Plody: Šešule, až 7 cm dlouhé.

Popis: Jednoletá až vytrvalá aromatická, po česneku vonící bylina s přímou, větvenou nebo nevětvenou lysou lodyhou, vysoká 30 až 80 cm.

Výskyt: Křoviny, lesní lemy, parky a zahrady, kolem hřbitovů, skládky, rumišťe, dusíkem bohaté půdy.

Využití: Léčivá rostlina. Jarní zdroj vitamínu C, vhodný jako nahořklá přísada do salátů nebo jako surovina pro výrobu česnáčkového octa. Čaj z čerstvých lístků se užívá ke kloktání při zánětech dásní, parodontóze a aftech.

Zajímavosti: Žvýkání listů zmírňuje zápach z úst. Rozemnuté listy voní po česneku.

Původ jména: Z latinského *Allium* = česnek (rozemnutý voní po česneku) + *petiolus* = řapík (listy dlouze řapíkaté).

Lidový název: Psí česnek, zajetí česnek, česnák, rančesnek, česnačka, česnečina, česnečinka, česneková bylina, hulevník česnekový, jarnička, voníček, česneková hořčice, trejzel.

Upozornění: Sušené listy česnekovou vůni ztrácejí.

